

Д. М. Генкина. – М. : Госюриздат, 1950. – 495 с. **14.** Право собственности: актуальные проблемы / отв. ред. В. Н. Литовкин, Е. А. Суханов, В. В. Чубаров ; Ин-т законод. и сравнит. правоведения. – М. : Статут, 2008. – 731 с. **15.** Козырь О. М. Недвижимость в новом Гражданском кодексе России / О. М. Козырь // Гражданский кодекс России. Проблемы. Теория. Практика : Сборник памяти С. А. Хохлова / отв. ред. А. Л. Маковский. – М., 1998. – С. 290–302. **16.** Суханов Е. А. Понятие и виды ограниченных вещных прав / Е. А. Суханов // Вестник Московского университета. – 2002. – № 4. – С. 3–32. **17.** Цивільний кодекс України : за станом на 4 черв. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=435-15>.

Надійшла до редколегії 24.03.2010

УДК 347.66

М. Ф. Солонько

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ПРИЙНЯТТЯ СПАДКУ

Розглянуто питання щодо основних положень здійснення права на прийняття спадку. Проаналізовано строки для прийняття спадщини, право на відмову від прийняття спадщини, перехід права на прийняття спадщини, подання заяви на прийняття спадщини, прийняття спадщини особою, яка постійно проживала зі спадкодавцем, прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недеєздатними особами та особами, дієздатність яких обмежено.

***

Рассмотрены отдельные вопросы основных положений осуществления права на принятие наследства. Проанализированы сроки для принятия наследства, право на отказ от принятия наследства, переход права на принятие наследства, представление заявления на принятие наследства, принятие наследства лицом, которое постоянно проживало с наследодателем, принятие наследства малолетними, несовершеннолетними, недееспособными лицами и лицами, дееспособность которых ограничена.

***

Separate problems of the main provisions about realizing the right on inheritance acceptance are considered. Terms for inheritance acceptance, right on refusal from inheritance acceptance, lapse of right on inheritance acceptance, giving an application on inheritance acceptance, inheritance acceptance by the person who lived with a testator all the time, inheritance acceptance by the juveniles, minors, incapables and by people who have a limited legal capacity are analyzed.

У науці цивільного права спадкування традиційно вважається одним з найдавніших і стабільних інститутів у праві будь-якої держави. Навіть за радянських часів більшість основних засад спадкування були закладені ще римським приватним правом [1, с. 226–228]. Однак розвиток суспільних відносин поступово змінює економічні відносини, що у свою чергу

впливає на речові правовідносини. Різноманітність і кількість майнових правовідносин між членами суспільства зумовлює потребу в розвитку та вдосконаленні норм, що регулюють перехід прав від однієї особи до іншої як у сфері загальних цивільних правил, так і зокрема норм спадкового права як спеціальних правил. Тому мета статті – визначення основних неузгодженостей у позиціях науковців та недоліків у чинному законодавстві. Новизна статті полягає в тому, що дістали подальшого розвитку та аналізу основні положення спадкового права через призму останніх рішень Пленуму Верховного Суду України.

Актуальність статті зумовлена інтересом науковців саме до норм спадкового права, що обумовлено їх особливістю та специфікою. По-перше, здебільшого майнові права від однієї особи до іншої переходять завдяки їх спільному волевиявленню [2, с. 20–22], тобто проявляється принцип диспозитивності у приватному праві, але під час спадкування домінує волевиявлення особи, яка приймає права померлого. А односторонні дії, що породжують цивільно-правові наслідки традиційно імперативно врегульовані [3, с. 308–309]. По-друге, змінилося ставлення законодавця до кола об'єктів цивільних прав, що можуть входити до складу спадщини (ст. 1218, 1225–1232 ЦК України). Спеціальні праці сучасних науковців С. Я. Фурси, Є. І. Фурси, З. В. Ромовської, Є. О. Рябоконя, В. В. Васильченко, Ю. О. Заїки, ґрунтуються, а інколи й дискутують із працями провідних вчених дорадянського і радянських періодів Б. С. Антімонова, А. А. Бугаєвського, В. І. Серебровського, Ч. Н. Азімова, В. А. Рясенцева та ін.

Стаття 1216 ЦК України містить наступне поняття спадкування: це перехід прав і обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Більшість вищезгаданих авторів підтримують думку законодавця, що **під спадкуванням слід розуміти набуття майнових і деяких особистих немайнових прав і обов'язків (спадкової маси) фізичної особи, яка померла (спадкодавця), спадкоємцями та іншими особами в порядку спадкового правонаступництва**. У даному випадку під майном слід розуміти сукупність прав і обов'язків, активів і пасивів, наявного майна померлого, його права, вимоги до інших осіб, а також його борги, які він не встиг погасити за життя, вимоги з відшкодування шкоди, заподіяної спадкодавцем. Із сказаного можна зробити висновок, що спадкуванням називається перехід переважно майнових (у деяких випадках немайнових) цивільних прав і обов'язків померлого до інших осіб. Зі смертю суб'єкта припиняються лише правовідносини, що мають суто

особистий характер (наприклад – права на пенсію, допомогу чи інші виплати, пільги тощо).

Слід зазначити, що С. Я. Фурса і Є. І. Фурса з 1999 р. ввели в доктрину спадкового права термін «спадковий процес», за яким «спадковий процес – це регламентовані законодавством юридично вагомі дії повноважних осіб, які зумовлені переходом прав померлої особи до інших осіб» [4]. Тобто поділивши матеріальну сторону спадкових правовідносин та їх процесуальне здійснення.

Правовідносини спадкування є дуже специфічними, оскільки, на перший погляд, порушується конструкція загальних цивільних правовідносин – спадкування по суті безсуб'єктне, оскільки зі смертю припиняється правоздатність спадкодавця, тому його права та обов'язки переходять до спадкоємців у порядку спадкового правонаступництва, що характеризується цілою низкою особливостей:

- наявністю фактичного складу, безпосередньо передбаченого законом (наприклад, складання заповіту, смерть спадкодавця, прийняття спадщини за заповітом);
- сукупністю прав і обов'язків, які переходять до спадкоємців, як єдине ціле;
- спадкування має універсальний характер – усі права і обов'язки переходять одночасно й на підставі акта прийняття спадщини.

Право на прийняття спадщини з точки зору підстави виникнення правовідносин являє собою юридичний склад, до якого входять наступні юридичні факти: строки для прийняття спадщини; наслідки спливу строку для прийняття спадщини; право на відмову від прийняття спадщини; правові наслідки відмови від прийняття спадщини; перехід права на прийняття спадщини.

Строки для прийняття спадщини. Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини. Якщо виникнення у особи права на спадкування залежить від неприйняття спадщини або відмови від її прийняття іншими спадкоємцями (наприклад, у випадку підпризначення спадкоємця), строк для прийняття нею спадщини встановлюється у три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття. Якщо строк, що залишився, менший за три місяці, він продовжується до трьох місяців.

Щодо відказоодержувачів існує інше правило. Якщо протягом шести місяців з часу відкриття спадщини відказоодержу-

вач не відмовився від заповідального відказу, вважається, що він його прийняв.

Наслідки спливу строку для прийняття спадщини. Якщо спадкоємець протягом шести місяців не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. За позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини. Як правило, цей строк не перевищує трьох місяців з моменту набрання рішенням суду законної сили.

Право на відмову від прийняття спадщини. Оскільки прийняття спадку – це односторонній правочин, то спадкоємець за заповітом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом або будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги. У свою чергу спадкоємець має право відмовитися від частки у спадщині спадкоємця, який відмовився від спадщини на його користь. Якщо заповідач підпризначив спадкоємця, особа, на ім'я якої складено заповіт, може відмовитися від спадщини лише на користь особи, яка є підпризначеним спадкоємцем. Відмова від прийняття спадщини має формальний характер (немотивований характер) та може бути визнана судом недійсною за загальними правилами недійсності правочинів. У деяких випадках, безпосередньо передбачених у законодавстві, особи (неповнолітні, недієздатні тощо) не можуть відмовитися від прийняття спадку. На практиці склалася достатньо парадоксальна ситуація щодо відмови від прийняття спадщини, оскільки нотаріуси приймають «заяви про відкликання відмови на прийняття спадщини», тобто скільки разів спадкоємець може відмовлятися від прийняття спадщини, а потім відмовлятися від відмови, законодавчо не врегульовано.

Правові наслідки відмови від прийняття спадщини. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за заповітом, частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за заповітом і розподіляється між ними порівну. Якщо від прийняття спадщини відмовився один із спадкоємців за законом з тієї черги, яка має право на спадкування, частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за законом тієї ж черги і розподіляється між ними порівну. Вказані правила не застосовуються, якщо спадкоємець відмовився від прийняття спадщини

на користь іншого спадкоємця, а також коли заповідач підпризначив іншого спадкоємця. Якщо на спадкоємця за заповітом, який відмовився від прийняття спадщини, було покладено заповідальний відказ, обов'язок за заповідальним відказом переходить до інших спадкоємців за заповітом (як звичайне речове право), які прийняли спадщину, і розподіляється між ними порівну. Відмова спадкоємця за заповітом від прийняття спадщини не позбавляє його права на спадкування за законом.

Перехід права на прийняття спадщини. Якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія). Право на прийняття спадщини у цьому випадку здійснюється на загальних підставах протягом строку, що залишився на прийняття спадщини. Якщо строк, що залишився, менший за три місяці, він подовжується до трьох місяців.

У свою чергу, **дії, які свідчать про прийняття спадщини**, з точки зору підстави виникнення правовідносин теж являють собою юридичний склад, до якого входять наступні юридичні факти: подання заяви на прийняття спадщини; прийняття спадщини особою, яка постійно проживала зі спадкодавцем; прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежена.

Подання заяви на прийняття спадщини. Спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно із спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини. Письмова заява про прийняття спадщини та відмову від неї подається спадкоємцем особисто до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. Якщо заява, на якій справжність підпису спадкоємця не засвідчена, надійшла поштою, вона приймається нотаріусом, заводиться спадкова справа, а спадкоємцеві пропонується надіслати заяву, оформлену належним чином, або прийти особисто до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. Справжність підпису на таких заявах має бути нотаріально засвідчено.

Прийняття спадщини особою, яка постійно проживала зі спадкодавцем. Спадкоємці, які протягом не менш як одного року до часу відкриття спадщини проживали разом із спадкодавцем однією сім'єю, мають переважне право перед іншими спадкоємцями на виділення їм у натурі предметів звичайної домашньої обстановки та вжитку в розмірі частки у спадщині, яка їм належить. Спадкоємці, які разом із спадкодавцем були співвласниками майна, мають переважне право перед іншими

спадкоємцями на виділення їм у натурі цього майна, у межах їхньої частки у спадщині, якщо це не порушує інтересів інших спадкоємців, що мають істотне значення.

Прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними особами та особами, дієздатність яких обмежено. Особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника. Заяву про прийняття спадщини від імені малолітньої, недієздатної особи подають її батьки (усиновлювачі), опікун. Малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, за відсутності заяви від їх імені про відмову від спадщини.

Список літератури: 1. Харитонов Е. О. Рецепція римського приватного права: Теоретичні та історичні аспекти / Е. О. Харитонов. – О., 1997. – 288 с. 2. Цивільне право України : підручник : у 2 кн. – Кн. 2 / О. В. Дзера (керівник авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 720 с. 3. Цивільне право в Україні : курс лекцій : Т. 1 / Р. Б. Шишка (керівник авт. кол.), О. Л. Зайцев, Є. О. Мічурін та ін.; за ред. Р. Б. Шишки та В. А. Кройтора. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. – 417 с. 4. Фурса С. Я. Спадкове право. Теорія та практика : навч. посіб. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса. – К. : Атіка, 2002 – 496 с. 5. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 2008 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0007700-08>.

Надійшла до редколегії 31.03.2010

УДК 336.71:347.73(477)(0433)

В. К. Грошева

ПРАВОМІРНІСТЬ ВАЛЮТНИХ КРЕДИТІВ

Розглянуто питання надання кредиту в іноземній валюті, досліджено правову природу кредитного договору. Запропоновано зміни до положень ЦК України щодо використання національної валюти на території України.

***

Рассмотрены вопросы предоставления кредита в иностранной валюте, исследована правовая природа кредитного договора. Предложены изменения в положения ГК Украины относительно использования национальной валюты на территории Украины.

***

Problems concerning providing the credit in foreign currency are considered. Legal nature of credit contract is researched. Changes to the provisions of Civil Code of Ukraine concerning national currency usage on the territory of Ukraine are offered.